

Op 29 september vond in het Geldmuseum te Utrecht het congres Kennis in Praktijk plaats. Geheel gewijd aan open access en auteursrecht. Open access is een nobel concept: publicaties over publiek gefinancierd onderzoek moeten vrij toegankelijk zijn. Maar prikkels om voor OA te gaan zijn er nauwelijks. Het is nog altijd aantrekkelijker om te kiezen voor de geijkte paden.

Tekst en fotografie:
Erik Bouwer

Open access mist financiële prikkels

*Alleen Toegankelijk
voor gasten*

Essentials Media

“S tudenten vragen zich af wat ze met open access (OA) moeten”, aldus dagvoorzitter Bart van der Meij. Die vraag is niet zo verwonderlijk. De enige spreker die heel expliciet een duidelijk nut aan OA toedichtte, was KB-directeur Bas Savenije. Hij maakte een onderscheid tussen ‘good reasons’ (onder meer de onbetaalbaarheid van het huidige publicatiemodel) en ‘real reasons’: de wetenschappelijke vooruitgang en het feit dat wetenschappelijke publicaties voor een groot deel met publiek geld tot stand komen. Zijn vervolgvraag was dan ook: hoe maken we van open access het overheersend publicatiemodel?

Routes naar OA

Er zijn twee routes in de richting van open access: de *green road* (waarbij auteurs ook in open access publiceren, bijvoorbeeld in hybride tijdschriften en in repositories) en de *gold road* waarbij expliciet wordt ingezet op OA. Beide modellen kennen beperkingen en obstakels. Marc Dupuis (Surf) zag die ook en schreef ze vooral toe aan allerlei verschillen: tussen hbo- en wo-instellingen als het gaat om OA-beleid, de inzet van peer review en de kwaliteit; maar ook verschillen tussen wetenschappelijke disciplines en tussen wetgeving van verschillende landen. Surf wil kennisinstellingen wel helpen op weg naar OA, maar ‘is slechts een ICT-leverancier’ en kan dus geen vuist maken. Dupuis ziet wel een licht groeiende belangstelling voor OA – ook voor verrijkte publicaties – maar overheersend is nog steeds het gebruik dat je data niet snel deelt. Dat ligt aan de onderzoeks- en publicatiecultuur, aldus Dupuis. Savenije betwijfelde zelfs of repositories wel bijdragen aan de omslag naar OA. De content in repositories is bijvoorbeeld niet altijd even goed vindbaar, hij zou

daarom liever de voorkeur geven aan de *gold road* voor OA. Hoewel de meeste instellingen over repositories beschikken waar auteursversies worden geplaatst en er al 250.000 OA-publicaties in Narcis zijn opgenomen, controleren instellingen

niet of auteurs gebruik maken van OA. Niet iedere kennisinstelling is even directief bij het bevorderen ervan.

Geen mandaat

Vergelijkbare kritiek kwam van Just de Leeuwe (TU Delft) die tot zijn spijt erkent dat bibliotheken weinig kunnen beginnen als Colleges van Bestuur de inzet van OA niet duidelijk nastreven.

Jaarcongres 2011

Een

ander vak

Veel grote onderwerpen die het nieuws bepalen zijn meer dan ooit óók internetonderwerpen: privacy, twitterrevoluties, digitalisering, WikiLeaks, auteursrecht, pay walls, andere manieren van werken, andere manieren van kennisoverdracht... En in alle gevallen draait het om informatie. Arme informatiefprofessional: die heeft al jaren te maken met veranderingen binnen het vakgebied, maar ziet nu zijn vak in steeds sneller tempo veranderen in een ánder vak. Daarom staat op dit congres de rol van de informatiefprofessional ter discussie: wat moet hij - of zij - weten en kunnen om informatie *professional* te zijn.

- Zes parallelle 'hot issue' tracks: Het Vak – E-books et cetera – Het Nieuwe Werken – Web 3.0 – Openbare Bibliotheek – Veranderend juridisch kennismangement.
- Eén parallelle track met uitsluitend cases.
- NVB Happe.ning: Meemaken en meebelevén.
- Informatiemarkt met meer dan 60 bedrijven en instellingen.
- Banenmarkt, workshop, cabaret, technolab, unconference en méér.
- Uitreiking Victorine van Schaick prijs.

www.nvbcongressen.nl

Met:

- Het plenaire debat: filosofe Stine Jensen, Waag Society-directeur Marleen Stikker, en media-theoreticus en netcriticus Geert Lovink geven een korte presentatie van 10 minuten waarin ze hun visie op het thema geven. Daarna gaan ze o.l.v. Pieter Jan Hagens met elkaar én met de zaal in debat.

NVB-leden en leden van AIN, HIN, CNIN, NIN, OIN, ZIN, NVBA, ABD-BVD, VVBAD, IHOL en Het Overleg betalen €95 en €165 voor deelname aan de Workshop. Niet-leden betalen resp. €210 en €265. IDM-studenten betalen €22,50 voor deelname aan het congres.

De NVB is de Nederlandse Vereniging voor Be-roepsbeoefenaren in de bibliotheek-, informatie- en kennissector.

ESSENTIALS

INFOR

Bibliotheekblad

nbd biblion

Reekx

Adviseurs en dienstverleners in informatievoorziening

EBSCO

Stichting Collectieve Propaganda van het Nederlandse Boek

dib

Hogeschool van Amsterdam

swets
Sweet's Simplifire

INFORMATIE PROFESSIONAL

HET OVERLEG
www.hetoverleg.nl

dlib

Dupuis miste nog een andere katalysator: het ministerie van OCW is bijzonder stil als het gaat om het formuleren van beleid. Wordt hier te druk gelobbyd door de uitgevers? Ook NWO, dat optreedt als financier van een groot deel van het onderzoek, heeft geen mandaat richting de uitgevers of auteurs. De KNAW committeert zich aan embargo's (oplopend van maanden tot jaren) die worden ingegeven door uitgevers. Dat betekent dat actuele publicaties niet direct in OA beschikbaar komen. Michel Wesseling (NVB/ISS) refereerde aan de EUR, waar wel een richtlijn is opgesteld voor OA – niet de enige instelling, zo bleek – maar waar ook nog veel zendings- en missiewerk moet worden gedaan. OA leeft onvoldoende.

Steviger opstellen

Zijn het dan alternatieve financiers van onderzoek die eisen kunnen stellen? Savenije gaf aan dat universiteiten veel beter moeten leren onderhandelen met de uitgevers bij het sluiten van big deals. Waarom wordt OA niet als voorwaarde meegenomen in plaats van het te beschouwen als wisselgeld bij de onderhandelingen? Uitgevers moeten wat hem betreft ook wat flexibeler worden en wat meer experimenteren. Savenije besloot met een oproep dat (ook bij verrijkte publicaties – over een paar jaar zijn publicaties zonder data en andere additionele content te beschouwen als ‘verarmde publicaties’) auteurs nooit hun rechten op data moeten weggeven aan uitgevers – “met tekst hebben we op dat vlak even zitten slapen”. In de VS is het de universiteit van Utah die het budget voor abonnementen recentelijk met 30 procent heeft teruggeschroefd. Hier gaat het om een financiële verandering. Met het oog op alle crisismaatregelen zou de druk vanuit die hoek de komende tijd hoger kunnen worden. Het (no-

bele) idee dat publiek gefinancierde onderzoeksliteratuur gewoon toegankelijk moet zijn omdat het mkb, de derde wereld, regionale opleidingsinstellingen en het bedrijfsleven daar grote voordelen mee kunnen boeken, raakt dan wel meer op de achtergrond.

Auteursrecht zit in de weg

Arnout Engelfriet (Ius Mentis) liet zien dat het auteursrecht, dat aan de basis ligt van het huidige verdienmodel van uitgevers, complex in elkaar zit. De oorspronkelijke aanleiding voor de auteurswet lag in toezicht en controle door de machthebbers uit de zeventiende eeuw – tegenwoordig is het niet de censuur, maar het *economisch* model dat tot controle leidt. De auteurswet is een bouwwerk dat steeds met moeite kan worden aangepast aan nieuwe technologie. Dat leidt tot vreemde verschijnselen: veel dingen die je wel

met een gedrukt boek mag doen, mag je niet met een e-book doen. Controle gaat ver: zo verwijderde Amazon het e-book ‘1984’ van Orwell op afstand van e-readers omdat de rechten niet geregeld waren.

Springlevend

Al wordt binnen de TU Delft OA als een breed fenomeen gezien (dus bijvoorbeeld ook open courseware omvattend), ook Just de Leeuwe stelde vast dat OA een matige uptake kent. Het huidige business model is ‘springlevend’, zo zei hij. Daar tegenover staat – ondanks de discussies over kennisvalorisatie – een zwakke positie van de universiteit: onbekendheid bij onderzoekers, geen mandaat vanuit het College van Bestuur, geen controle op de inzet of effecten van OA en een cultuurprobleem als het gaat om delen. Tegenover de 6,5 miljoen euro die jaarlijks aan wetenschappelijke tijdschriften wordt besteed, staat 40.000 euro

 @mediatheektj
Mediatheek FCJ

#kip11 zowel Savenije als Terhegge noemen regelmatig de belastingbetaler die zich zorgen zou moeten maken, wat is verband met OPen Access?

22 hours ago via [Mobile Web](#)

[Favorite](#) [Retweet](#) [Reply](#)

voor het financieel ondersteunen van auteurs die voor OA kiezen en dus zelf de portemonnee moeten trekken als ze willen publiceren. Misschien komt er urgentie wanneer instellingen enorm moeten bezuinigen, aldus De Leeuwe. Voor Savenije is die urgentie er al: “geld rondpompen in een achterhaald systeem”.

Uitgevers voelen (nog) geen druk

Aan Philippe Terheggen (Elsevier) de eer om het aanzien van de uitgevers te redden. De rol van

uitgevers in het productieproces van wetenschappelijke informatie – selecteren, evalueren, organiseren, verspreiden en bewaren – wordt nog wel eens onderschat. “We zijn gedreven door een langetermijnvisie”, aldus Terheggen. Het duurzaamheidsaspect is voor Elsevier een reden om voorzichtig te zijn met OA. OA zou wel een oplossing kunnen zijn om andere stakeholders dan univer-

siteiten (grote bedrijven publiceren niet, maar lezen wel) te voeden met kennis – iets wat de universiteiten zouden moeten doen. Of is dat toch geen goed idee: publiek gefinancierd materiaal beschikbaar stellen aan het bedrijfsleven? Op de begroting van universiteiten gaat slechts een fractie op aan abonnementen: zo'n 2,7 procent. Dat zou hoger kunnen en moeten in zijn ogen. 1-2 procent van de publicaties verschijnt in OA. Het is aan de auteur om de keuze te maken en die zal volgens Terheggen 'met zijn voeten stemmen'. Zelfs de aanbeveling van Elsevier om auteurs de eigen publicaties op institutionele websites te laten plaatsen krijgt maar weinig navolging (15 procent). Kortom, Terheggen schetst een beeld waarbij uitgevers geen al te grote druk voelen vanuit auteurs of instellingen. Hij gaf toe dat Elsevier 'hoge marges' hanteert. Ondertussen innoveert de uitgever enigszins met verrijkte publicaties, het 'artikel van de toekomst' en diensten die boven de publicaties zweven zoals datamining.

Licentiemodellen

Martijn Arnoldus (Kennisisland) ging in op Creative Commons (CC), het internationale gestandaardiseerde licentiemodel voor creatieve werken. Hij liet zien dat de jongste generatie de gewoonte heeft te remixen: iets leuks doen met materiaal dat toevallig voorhanden is en dat vervolgens delen. Gewoon omdat

het kan – het leidt tot veel nieuwe creativiteit en kan ondersteunend zijn aan bestaande verdienmodellen, zoals hij aan de hand van enkele voorbeelden liet zien. Het is echter de vraag of die

nieuwe en brede deelcultuur ook gaat landen binnen de groep van jonge wetenschappers. Daarnaast heeft CC-model nog wat kinderziekten. Zo wordt er nog niet echt gehandhaafd: bij problemen moet worden teruggevallen op de auteurswet, die gewoon van toepassing blijft.

Ook EBSCO legde de vinger op de zere plek: Hans Peter Meulekamp vroeg de congresbezoekers wie – op welke manier dan ook – zijn geld verdiende in de informatiesector. De conclusie: niemand werkt voor niets als het gaat om informatie. Hij betwijfelde of er door instellingen voldoende tijd

 [@mediatheekfcj](#)
Mediatheek FCJ

#kip11 Savenije, instellingen moeten auteurs verbieden auteursrecht over te dragen aan uitgevers, benieuwd naar reactie van Elsevier

29 Sep via [Mobile Web](#)

[Favorite](#) [Retweet](#) [Reply](#)

Retweeted by [Letty_Hartman](#)

en aandacht wordt besteed aan OA: selecteren, meenemen in het collectiebeleid en beschikbaar stellen. Zijn advies: laat zien dat er veel mogelijkheden zijn met de combinatie van 'gewone' content en OA.

(Echt) gratis bestaat niet

Arno Reuser (Reuser Information Services) verzorgde de uitsmijter door te laten zien waarom twee vragen belangrijk zijn bij het beoordelen van

informatie: wie zit er achter en waarom wordt de informatie aangeboden? "Als je in Nederland zegt dat je bibliothecaris bent, gaat je budget omlaag", aldus Reuser, die daarmee impliciet aangeeft dat het beoordelingsproces enorm onderschat wordt. Ook wordt volgens hem de informatiegebruiker in de steek gelaten. Werkt Google voor jou of werk jij als internetgebruiker voor Google? Wees op je hoede: wanneer informatie gratis is, geeft dat te denken.

Geen (financiële) prikkels

Angst voor verlies van controle over data, onbekendheid met het verschijnsel, niet het voordeel zien, uiteindelijk toch kiezen voor gevestigde ti-

tels, tweede- en derdegradestroomonderzoek: het zijn allemaal zaken uit de kennisproductieketen die bijdragen aan een geringe sense of urgency. Zolang politiek, belastingbetalers of financiers niet over geld gaan zeuren, zullen er geen ingrijpende veranderingen op gang komen. Uitgevers kunnen nog steeds enorme winsten realiseren en zullen hun eigen ruiten daarom niet snel ingooien. Open access is mooi, maar geld verdienen is beter. De weg naar OA is nog heel erg lang. **db**

Het congres Kennis in Praktijk werd door Essentials georganiseerd i.s.m. de NVB. Het congres werd mede mogelijk gemaakt door EBSCO en Swets.

colofon

Digitale Bibliotheek

Vakblad voor informatiespecialisten
in de bibliotheek

www.digbib.nl

Hoofredactie

Erik Bouwer

Redactieraad

Gerard Bierens, Guus van den Brekel,
Jan Klerk, Harriet de Man,
Margot Nicolaes, Bas Savenije

Redactie

Karolien Selhorst

Aan dit nummer werkten mee

Laurent Meese, Ria Palides,
Arno Reuser

Uitgever

Henk Verbooy
Essentials, Postbus 30179
3001 DD Rotterdam
Tel. 010-205 34 79
henkverbooy@essentials-media.nl

Abonnementen

Digitale Bibliotheek verschijnt twaalf keer in 2011. Een (digitaal) jaarabonnement kost 60 euro; abonnees hebben ook toegang tot de digitale uitgave van Intellectueel Kapitaal en krijgen tevens 20 procent korting op de prijs van Essentialscongressen, -masterclasses en -workshops, bovenop eventuele andere kortingen. Losse nummers: € 9,50. Alle bedragen zijn exclusief btw en voor het buitenland ook exclusief verzendkosten. Abonnementen dienen uiterlijk twee maanden voor het verstrijken van de abonnementsperiode te worden opgezegd. Kijk voor alle informatie over abonnementen en/of bestellen op www.essentials-media.nl.

Privacybeleid

Aan ons verstrekte NAW(+)gegevens van u als abonnee/lezer van *Digitale Bibliotheek* zijn opgenomen in onze database. Conform de Wet bescherming persoonsgegevens gebruiken wij deze gegevens voor de juiste verzending van onze publicaties. Bovendien kunnen de gegevens worden gebruikt om u te informeren over relevante producten en diensten. Daarbij kunnen wij uw gegevens ter beschikking stellen aan zorgvuldig door ons geselecteerde derden. Indien u geen prijs stelt op deze extra informatie, kunt u dit, uitsluitend schriftelijk, kenbaar maken aan:

Essentials
Postbus 30179
3001 DD Rotterdam

© 2011 – Niets uit deze uitgave mag zonder toestemming van de uitgever worden vernieuwvuldigd of anderszins openbaar gemaakt. ISSN 1877-4571

online information 2011

29 Nov - 1 Dec
Olympia Conference Centre, London

Follow
@OnlineInfo_expo
#online11

Book now for early bird, group and
association discounts. **SAVE UP TO 25%.**

ONLINE INFORMATION CONFERENCE 2011

Information and Collaboration: Meeting the challenges of a mobile generation

This vital international forum brings together thought leaders from around the world to discuss the latest opportunities and challenges that face information professionals today.

KEYNOTE SPEAKERS:

Craig Newmark, Founder, Craigslist, USA

Rachel Botsman, Author, *What's Mine is Yours: The Rise of Collaborative Consumption*, Australia

Learn from our expert speakers and mix and match sessions to create your own personalised programme.

Hear presentations from:

- British Library
- Chess Media Group
- CITI
- European Commission
- Guardian News & Media
- IBM
- Pandia.com

- Scottish Government
- The Press Association
- University of Sheffield
- Wireless Wanderers
- Westminster Abbey and many more!

Join your peers from over 40 countries to hear about:

- **The 'mobile revolution':** managing information for people on the move

- **eBooks unleashed** – new opportunities for information professionals

- **What's new in search:** web, mobile, enterprise and real time

- **'Big data'** – why is it important and open data projects delivering value

- **Skills and career development** to keep you ahead

Automatic **FREE ENTRY** to the **Online Information Exhibition** which runs alongside the conference

An **incisive media** event

View full programme information
and book your place at

www.online-information.co.uk/conference

SUPPORTED BY

